

ŁUKASZ DEMBSKI

MINISTROWIE SPRAW ZAGRANICZNYCH
POLSKI – KRZYSZTOF SKUBISZEWSKI,
ORAZ WĘGIER – GÉZA JESZENSZKY
WOBEĆ WSPÓLNYCH POLSKO-WĘGIERSKICH
WYZWAŃ POLITYCZNYCH W LATACH 1991–1993.
PERSPEKTYWA POLSKA

1. MINISTROWIE SPRAW ZAGRANICZNYCH: POLSKI – KRZYSZTOF SKUBISZEWSKI,
ORAZ WĘGIER: – GÉZA JESZENSZKY, WOBEĆ WYZWAŃ
OSTATNIEGO ROKU ZIMNEJ WOJNY – 1991

Zdaniem Józefa Kukułka: „Proces rozpadu bloku wschodniego i ZSRR oraz umacnianie pozycji Rosji we Wspólnocie Niepodległych Państw i na scenie światowej zmuszały państwa Europy Środkowej do różnych zabiegów celem przystosowania się do nowej sytuacji, na którą nie były przygotowane. Wieloletnie uzależnienie od jednego centrum kierowniczego i kompleksy na tym tle sprawiły, że państwa te nie potrafiły ustalić zasad wspólnego działania i zachowywały się różnorodnie”¹.

Rok 1991 był czasem przełomowym dla państw Europy Środkowo-Wschodniej i dla większości z nich rozpoczął się członkostwem w Układzie Warszawskim (UW) oraz Radzie Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), zakończył zaś już poza tymi organizacjami, za to z podpisanymi układami stowarzyszeniowymi z Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG) oraz politycznym zbliżeniem do NATO. Definitywny koniec zimnej wojny został wykorzystany przez Polskę i Węgry do

¹ J. Kukułka, *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945–2000*, Warszawa 2003, s. 488.

zamknięcia wielu spraw, które miały swoją genezę w czasach współpracy w ramach bloku wschodniego, oraz wyznaczenia nowych priorytetów – wśród nich najważniejszymi były: uzyskanie członkostwa w NATO i EWG (później Unii Europejskiej). Kluczową rolę w tych procesach w opisywanym okresie odegrali ministrowie spraw zagranicznych Polski i Węgier: Krzysztof Skubiszewski oraz Géza Jeszenszky.

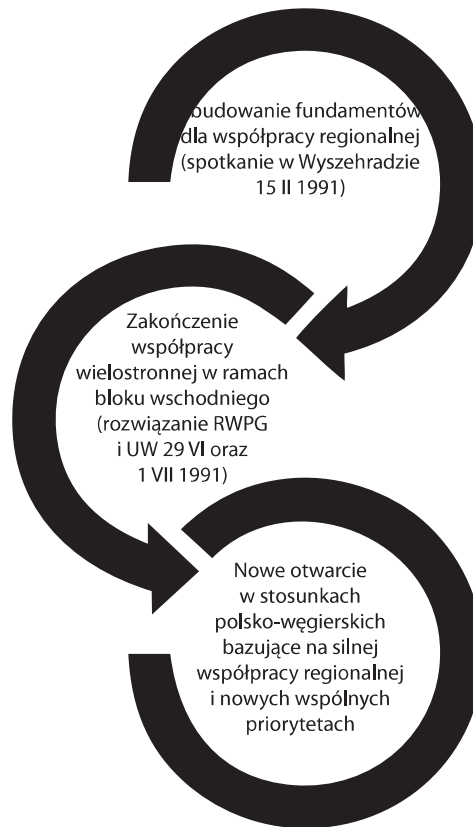
Lata 1989–1990 doprowadziły do zmian w polskiej i węgierskiej polityce zagranicznej. Oba państwa konsekwentnie dążyły do osłabienia stosunków dwustronnych z ZSRR oraz powstałymi pod jej auspicjami organizacjami: UW oraz RWPG, przy jednoczesnym zbliżeniu do EWG i NATO. I chociaż jeszcze w październiku 1989 roku przedstawiciele obu państw gościli na obchodach 40-lecia istnienia NRD, to już kilka miesięcy później Polska i Węgry wysłały czytelne sygnały świadczące o tym, że widzą swoją obecność w zachodnich sojuszach². Jednocześnie oba państwa musiały zmierzyć się z osobnymi wyzwaniem. Dla Polski były to kwestia zjednoczenia Niemiec oraz potwierdzenie zachodniej granicy Polski na Odrze i Nysie Łużyckiej. Węgry natomiast musiały się zmierzyć z narastającymi problemami związanymi z węgierskimi mniejszościami narodowymi, szczególnie widocznymi w stosunkach z Rumunią oraz Czechosłowacją. Dodatkowo, na linii Budapeszt–Praga zaognił się spór o tamę na Dudnaju w miejscowości Gabčíkovo.

Jednocześnie doszło do intensyfikacji stosunków dwustronnych. W październiku 1990 roku minister Skubiszewski złożył wizytę na Węgrzech. Była to pierwsza wizyta szefa polskiej dyplomacji w tym państwie od 1983 roku. Wpływ na to zbliżenie miała także zmiana polityczna na Węgrzech – w maju 1990 roku lider Węgierskiego Forum Demokratycznego József Antall został premierem, a urząd szefa węgierskiej dyplomacji objął Géza Jeszenszky. Zmiana ta oznaczała w praktyce przyspieszenie realizacji planu szybkiego opuszczenia UW oraz RWPG. W niektórych procesach jednak Węgry zdecydowanie wyprzedziły Polskę, m.in. stając się rok wcześniej członkiem Rady Europy oraz inicjatywy Pentagonale.

Perspektywy współpracy polsko-węgierskiej w roku 1991 były osadzone na trzech priorytetach i przedstawiały się zgodnie z poniższym schematem.

² Na przykład minister Gyula Horn złożył w listopadzie 1989 roku wniosek o przyjęcie Republiki Węgierskiej do Rady Europy, a w lutym 1990 roku publicznie zadeklarował, że jego kraj mógłby zostać członkiem NATO. Wniosek o członkostwo w RE złożyła także Polska. Minister Krzysztof Skubiszewski 21 marca 1990 roku złożył wizytę w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli. Było to oficjalne zainicjowanie kontaktów między RP a NATO.

Schemat 1. Zmiany w priorytetach wzajemnej polityki Polski i Węgier w 1991 roku

Źródło: opracowanie własne

2. POLSKO-WĘGIERSKA WSPÓŁPRACA DWUSTRONNA

2.1. ZNIESIENIE WZAJEMNEGO OBOWIĄZKU WIZOWEGO

Jednocześnie jednak Polska i Węgry prowadziły szereg rozmów na tematy bilateralne. Jednym z nich była kwestia wzajemnego zniesienia obowiązku wizowego. Podczas wizyty premiera Tadeusza Mazowieckiego w Budapeszcie w dniach 8–9 czerwca 1990 roku podpisano nową umowę o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego. Zastępowała ona poprzednią umowę o wprowadzeniu obowiązku wizowego z kwietnia 1964 roku i była zbliżona w swoich postanowieniach do podobnych umów, jakie podpisywała Polska z innymi państwami, przede wszystkim zachodnimi.

Celem tej umowy było ułatwienie obywatelom Polski i Węgier przemieszczania się i pobytu na terenie obu państw. Umowa ta umożliwiała bezwizowy pobyt na terenie państwa drugiej strony umowy do 90 dni. (Warte uwagi jest to, że prawem korzystania z przywileju bezwizowego objęto także przedstawicieli obu narodowości na stałe mieszkających poza terytorium Polski i Węgier). Nowa umowa jednakże nie obejmowała swoim zakresem osób, które zamierzały prowadzić działalność zarobkową w państwie partnerskim. Wprowadzała natomiast szczegółowe regulacje dotyczące możliwości wydalenia z kraju osób niepożądanych. Dla władz polskich „podpisanie Umowy z Węgrami jest ważnym etapem w nowym uregulowaniu ruchu osobowego z [...] najbliższymi partnerami”³.

2.2. ROZWIĄZANIE UKŁADU WARSZAWSKIEGO I RWPG ORAZ REORIENTACJA W KIERUNKU UZYSKANIA WSPÓLNIE CZŁONKOSTWA W NATO I EWG/UE

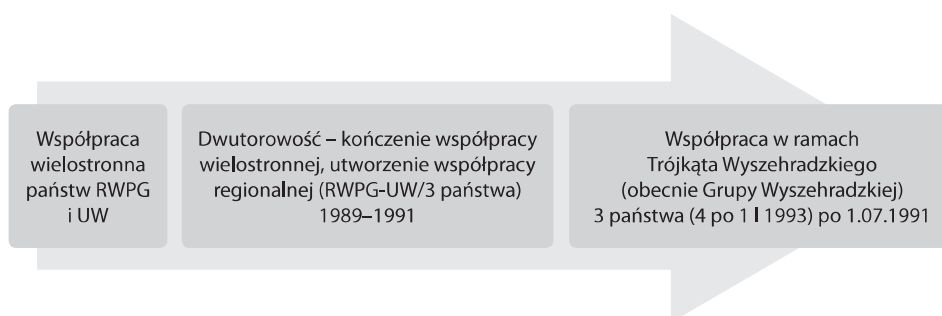
Umowa o zniesieniu obowiązku wizowego była pierwszym krokiem do nowego otwarcia w stosunkach polsko-węgierskich. Za moment kluczowy dla tego procesu uznać można dni między 29 czerwca a 1 lipca 1991 roku, kiedy ostatecznie rozstrzygnięto losy bloku wschodniego, rozwiązując RWPG oraz UW. Wydarzenia te nie miały jednak wpływu na jakość polsko-węgierskiej współpracy. W ocenie dokonanej przez polskie MSZ w lipcu 1991 roku czytamy: „tradycyjnie dobre i przyjazne stosunki polsko-węgierskie wchodzą w nowy etap wzajemnego zbliżenia w oparciu o ideę nowego regionalizmu, wyrażoną podczas trójstronnego spotkania na szczycie w Budapeszcie i Wyszehradzie 15 lutego 1991 roku”⁴. „Uwolniona od starych zbiurokratyzowanych form centralnie sterowanej współpracy Rzeczpospolita Polska i Republika Węgierska mają szansę na wytworzenie rzeczywistej oddolnej współpracy na naturalnej bazie bliskiego sąsiedztwa. Stanowić to będzie nasz wkład w budowę, zjednoczonej, zintegrowanej Europy”⁵.

³ Zob. Propozycje do wypowiedzi Pana Ministra [Krzysztofa Skubiszewskiego] przy podpisywaniu umowy o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710.

⁴ „W Wyszehradzie na Węgrzech prezydent RP Lech Wałęsa, premier Węgier József Antall i prezydent Czecho-Słowacji Václav Havel podpisali deklarację o współpracy trzech państw w dążeniu do integracji europejskiej (Trójkąt Wyszehradzki); *Krzysztof Skubiszewski – dyplomata i mąż stanu*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2011, s. 585.

⁵ Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. Notatka Departamentu Europy MSZ z dnia 18 VII 1991: „Stan stosunków dwustronnych RP-RW”.

Schemat 2. Odejście od współpracy wielostronnej w ramach sojuszy bloku wschodniego na rzecz polsko-węgierskiej współpracy dwustronnej lub wielostronnej

Źródło: opracowanie własne

Legenda:

- Państwa Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG): Ludowa Republika Bułgarii, Republika Czechosłowacka, Polska Rzeczpospolita Ludowa, Rumuńska Republika Ludowa, Węgierska Republika Ludowa, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Albańska Republika Ludowa, Niemiecka Republika Demokratyczna (do 1990), Mongolska Republika Ludowa, Republika Kuby, Socjalistyczna Republika Wietnamu.
- Państwa Układu Warszawskiego (UW): Ludowa Republika Bułgarii, Republika Czechosłowacka, Polska Rzeczpospolita Ludowa, Rumuńska Republika Ludowa, Węgierska Republika Ludowa, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Albańska Republika Ludowa (do 1968), Niemiecka Republika Demokratyczna (do 1990).
- 3 państwa: Polska, Czechosłowacja, Węgry;
- 4 państwa: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry.

2.3. WZMOCNIENIE POLSKO-WĘGERSKIEJ WSPÓŁPRACY DWUSTRONNEJ

Od roku 1990 dochodzi także do intensyfikacji spotkań na różnych szczeblach. Odbywa się łącznie kilkanaście różnych wizyt i spotkań na szczęblu: prezydentów, premierów, ministrów spraw zagranicznych, sekretarzy stanu oraz ambasadorów. Polskie MSZ oceniało to zjawisko pozytywnie jako przebiegające „zgodnie z założeniami”⁶. Nie oznacza to jednak, że nie pojawiały się różnego rodzaju problemy. W 1990 roku powołano do życia specjalną międzyresortową komisję ds. inwentaryzacji problemów stanowiących barierę dla rozwoju stosunków dwustronnych. Efekty jej pracy po roku działalności nie były jednak satysfakcjonujące dla Skubiszewskiego, opóźnienia w rozwiązywaniu trudności w stosunkach polsko-węgierskich dotyczyły głównie „przeglądu newralgicznej sprawy tworzenia nowych uregulowań dla rozwoju rzeczowej współpracy”⁷.

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

Mimo istniejących problemów szef polskiej dyplomacji znalazł w swoim odpowiedniku G. Jeszenszkym pewnego i zaufanego partnera. Dowodem tego są słowa węgierskiego ministra wypowiedziane w wywiadzie udzielonym warszawskiemu korespondentowi gazety „Népszabadság” 14 października 1991 roku: „w czasie ostatniego półtora roku, nie było przypadku, by strona polska nie wykazywała maksymalnej gotowości do współpracy”⁸.

Dla polskiego ministra spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego – uznanego autorytetu w dziedzinie prawa międzynarodowego publicznego⁹ – pierwszym priorytetem w nowym otwarciu stosunków polsko-węgierskich było zawarcie nowego układu „o podstawach stosunków polsko-węgierskich”¹⁰.

Ministrowie spraw zagranicznych Polski i Węgier uzgadniali między sobą także wspólne stanowiska w zakresie aktualnych wydarzeń na świecie. W wypadku uznania dążeń niepodległościowych byłych republik jugosłowiańskich Węgry przyjęły linię zaproponowaną przez ministra Skubiszewskiego, bazującą na zaufaniu do działań ONZ, a także budowę w tej materii wspólnego stanowiska: Polski, Czecho-Słowacji oraz Węgier.

Węgry poszukiwały także własnej drogi do budowania stosunków z Ukrainą. Polska proponowała, aby działania uznania niepodległości Ukrainy były skoordynowane z działaniami tego państwa. Polski minister wielokrotnie dawał jednak wyraz temu, że decyzja Rady Najwyższej Ukrainy, poparta w referendum przez naród ukraiński, powinna spotkać się ze sprzyjającą odpowiedzią państw sąsiedzkich.

3. POCZĄTEK WSPÓŁPRACY WYSZEHRADZKIEJ

Trójkąt Wyszehradzki odegrał także znaczącą rolę w budowaniu podstaw polskiej i węgierskiej (oraz czecho-słowackiej/czeskiej i słowackiej) drogi do uzyskania członkostwa w NATO¹¹. Początkowo jednak, przede wszystkim z uwagi na obecność

⁸ Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710, Claris nr 1800.

⁹ „Opracowanie układu o podstawach stosunków miało zainaugurować prace podkomisji prawnej, której powołanie uzgodnione zostało podczas obrad «komisji inwentaryzacyjnej». [...] Podkomisja prawna dotychczas [lipiec 1991 – Ł.D.] nie powstała, a strona węgierska nie ustosunkowała się oficjalnie do przekazanego jej przez Departament Prawno-Traktatowy MSZ, w październiku ub.r. [1990 – Ł.D.] (w czasie posiedzenia komisji) spisu umów”. *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Był to drugi najważniejszy element współpracy w ramach Trójkąta Wyszehradzkiego (Grupy Wyszehradzkiej), który miał znaczący wymiar także po 1993 roku. Jak podaje Józef Kukulka: „Drugą po sferze ekonomiczno-handlowej dziedziną aktywności państw Grupy Wyszehradzkiej stawała się powoli sfera wojskowa. Spotkanie bratysławskie ministrów obrony «czwórki» (5 V 1994) wykazało, że niechęć Czech, które jako jedyne w tym gronie miały już cywilną kontrolę nad wojskiem, do koordynacji czegokolwiek prócz wymiany części zamiennych, uniemożliwi przemawianie jednym głosem w sprawie programu

wojsk radzieckich w Europie Środkowo-Wschodniej oraz na wschodniej części terytorium RFN (byłe terytorium NRD), rozmowy te miały charakter niejawni. Pierwotnie współpraca ta miała odbywać się dwutorowo. Każde z państw trójkąta dążyło do intensyfikacji kontaktów z sojuszem, przy jednoczesnym aktywnym rozwijaniu współpracy dwustronnej.

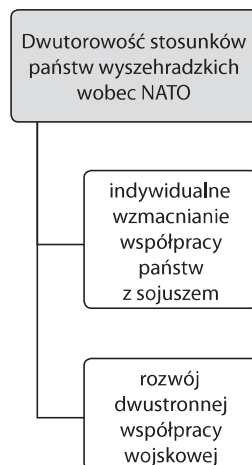
Wyrazem dobrej woli we współpracy rządów Polski oraz Węgier było podpisanie 6 października 1991 roku w Krakowie nowej umowy – układu o przyjaźnielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Węgierską. Zgodnie z art. 1 tego układu Polska i Węgry „zobowiązują się umacniać przyjaźń i współpracę oraz pogłębiać zrozumienie, poszanowanie i zaufanie pomiędzy swymi narodami. Będą one również wzajemnie wspierać oraz koordynować działania zmierzające do ich pełnego uczestnictwa w instytucjach jednoczącej się Europy”¹².

Swoimi postanowieniami układ ten reguluje szereg kwestii dotyczących polityki zagranicznej, bezpieczeństwa, obrony, współpracy w dziedzinach handlu, usług, ochrony środowiska, nauki, kultury, oświaty, zdrowia, sportu i turystyki. Ważny zapis stanowi prawo dostępu do morza, które Republice Węgierskiej gwarantuje Rzeczpospolita Polska.

partnerstwo dla pokoju. Dlatego w komunikacie z tego spotkania wyrażono jedynie wolę „dalszej współpracy na drodze do stowarzyszenia ze strukturami północnoatlantyckimi w ramach «PdP» [Partnerstwo dla Pokoju – Ł.D.]. Jednakże już w 1994 r. przeprowadzono w Biedrusku wspólne ćwiczenia pod nazwą «Most Współpracy». Od początku 1995 r. odbywały się ćwiczenia polsko-czeskie (pod Wędrzynem i w Libawie), ożywiły się wojskowe kontakty polsko-słowackie, a Litwa zgłosiła śmiałą propozycję tworzenia wspólnego batalionu na potrzeby misji pokojowych. W tej atmosferze na kolejnym spotkaniu ministrów obrony w Budapeszcie (30–31 V 1995) omawiano nie tylko plany członkostwa państw «czwórki» w NATO i szanse współpracy w ramach PdP, lecz także możliwości wspólnej kontroli powietrznej. Poszczególni członkowie Grupy Wyszehradzkiej podpisali takie porozumienia wojskowe z kandydatami do CEFTA, np. Słowacja podpisała takie porozumienie z Bułgarią (20 IV 1995) i Ukrainą (3 IV 1996). Proces konsolidacji i instytucjonalizacji współpracy państw Grupy Wyszehradzkiej oraz w całym kręgu Europy Środkowej utrudniał chaotyczny pluralizm ich koncepcji politycznych, a także zadawnione uprzedzenia etniczno-kulturowe. Wystarczy wspomnieć, że amerykański Departament Stanu już we wrześniu 1994 r. doprowadził do stosowania przez wszystkie ogniwa administracji państwowej pojęcia «Europa Środkowa», natomiast wielu polityków i analityków stosunków międzynarodowych tego obszaru jeszcze długo posługiwało się przestarzałym określeniem z okresu podziałów blokowych – «Europa Wschodnia». Por. J. Kukułka, *Historia Współczesna Stosunków Międzynarodowych 1945–2000*, Warszawa 2001, s. 488–499.

¹² Por. Układ między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Węgierską o przyjaźnielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Krakowie 6 października 1991 r., Dz.U. 1992, nr 59, poz. 298.

Schemat 3. Dwutorowość polityki Polski oraz Węgier wobec NATO

Źródło: opracowanie własne

4. WOBEC WSPÓLNYCH PROBLEMÓW I CELÓW. WYZWANIA PIERWSZEGO ROKU POSTZIMNOWOJENNEGO (1992) W POLITYCE ZAGRANICZNEJ POLSKI I WĘGIER

Rok 1991 okazał się zatem udany dla Polski i Węgier, gdyż właśnie wtedy otworzyły się perspektywy nowej współpracy. Pierwsza połowa 1992 przyniosła jednak zmniejszenie dynamiki w kontaktach dwustronnych. Polska uregulowała wówczas w znacznym stopniu swoje stosunki z Republiką Federalną Niemiec oraz ułożyła na nowo stosunki z państwami wyszehradzkimi. Większe zaangażowanie rządu wymusiła sytuacja za wschodnią granicą kraju. Szczególnie pilna okazała się potrzeba zbudowania podstaw prawnych stosunków z nowymi państwami, które powstały po rozpadzie ZSRR, w tym w szczególności z Federacją Rosyjską.

Pomimo spowolnienia współpraca dwustronna polsko-węgierska oraz trójstronna z Czecho-Słowacją układała się pomyślnie. Państwa te wykorzystały wspólnotę interesów do wzmocnienia swoich aspiracji o członkostwo w EWG, czego dowodem było spotkanie ministrów spraw zagranicznych Polski, Czecho-Słowacji oraz Węgier z ich odpowiednikami z Portugalii, Królestwa Niderlandów oraz Wielkiej Brytanii w Pradze 5 maja 1992 roku.

Okazja do ponownego ożywienia stosunków polsko-węgierskich pojawiła się wraz z zaproszeniem wystosowanym do premier Hanny Suchockiej przez premiera Węgier Józsefa Antalla. Wizyta ta stała się także okazją do spotkania, kilkanaście

dni później, ministrów spraw zagranicznych obu państw oraz omówienia współpracy dwustronnej. Minister Skubiszewski wyraził przekonanie: „jesteśmy zadowoleni z bardzo dobrych, intensywnych kontaktów między naszymi państwami, zarówno na forum współpracy wielostronnej, jak i dwustronnej. Ich realizacja potwierdza wielowiekowe i tradycyjnie dobre stosunki między naszymi państwami i narodami. [...] Jesteśmy przekonani o potrzebie dalszego i wszechstronnego dialogu politycznego między Polską i Węgry. Wyniki naszych dotychczasowych działań na forum europejskim w pełni potwierdzają tę tezę i dowodzą, że w ten sposób możemy znacznie więcej osiągnąć”¹³.

Sukcesem było podpisanie przez premierów Polski oraz Węgier umów o unikaniu podwójnego opodatkowania i ochronie inwestycji, a także opracowanie przyspieszonego terminarza prac nad nową umową o strefie wolnego handlu. Swoją rolę w tym osiągnięciu mieli również ministrowie spraw zagranicznych – Skubiszewski i Jeszenszky.

Niemniej jednak relacje polsko-węgierskie nie w każdym aspekcie układały się pozytywnie. Polska była zaniepokojona zaognieniem stosunków węgiersko-czesko-słowackich na tle konfliktu wokół budowy systemu hydroenergetycznego Gabčíkovo-Nagymaros¹⁴ oraz sporem w sprawie mniejszości węgierskiej na Słowacji. Skubiszewski obawiał się tych tarć, ponieważ wychodził z założenia, że mogą one negatywnie rzutować na współpracę między Polską a Czecho-Słowacją oraz Węgrami w ramach Grupy Wyszehradzkiej. Polski minister uważał, że spór powinien zostać rozstrzygnięty zgodnie z normami europejskimi, drogą rzeczywistego dialogu i dążeniem do osiągnięcia kompromisu.

¹³ Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. Sugestia do rozmów pana ministra K. Skubiszewskiego z ministrem spraw zagranicznych RW Gézą Jeszenskim, Budapeszt, 13 X 1992.

¹⁴ W liście z 9 listopada 1992 roku, skierowanym do ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego, minister spraw zagranicznych Republiki Węgierskiej napisał: „Choć z Czechosłowacją od 1989 roku stosunki nasze układały się bardzo dobrze, nie przeciwstawiliśmy się tendencjom rozłączania się obu narodów. Mieliśmy nadzieję, że społeczeństwo słowackie wkroczy na drogę budowy pierwszego w dziejach samodzielnego i demokratycznego państwa, które stanie się jednym z ważnych w Europie Środkowej, prowadząc politykę dobrosąsiedzką. [...] Fakty natomiast coraz częściej sygnalizują, że w wyniku wewnętrznych, niezależnych od naszych intencji procesów politycznych w przyszłości może powstać Słowacja, państwo wewnętrznie dyktatorskie, a na zewnątrz konfliktowe, co może zakłócić nie tylko porządek rozwój Europy Środkowej, ale i całej Europy. [...] Słowackie polityczne, finansowe i gospodarcze grupy interesu [...] pomimo wszelkich próśb i ostrzeżeń odwróciły bieg Dunaju i nad rzeką – na długości blisko 40 km – zapoczątkowały degradację wielowiekowych wartości kulturowych i gospodarczych [...], niszcząc warunki życia wielu setek tysięcy mieszkających tam ludzi. [...] Znamienne postawą słowackich przywódców jest rzucanie najbardziej absurdalnych oskarżeń na Węgry oraz atakowanie i ruganie ich, a czasem nawet i Czech, w stylu używanym przez komunistów jedynie w czasach zimnej wojny”. Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. List Gęzy Jeszenskiego do Krzysztofa Skubiszewskiego z 9 XI 1992.

Polska i Węgry prowadziły także dyskusję na temat utworzenia polsko-węgierskiego banku dla finansowania wzajemnych dostaw i prowadzenia rozliczeń¹⁵. Ostatecznie jednak instytucja ta nie powstała.

Lata 80. XX wieku nie sprzyjały rozwojowi polsko-węgierskiej współpracy także w dziedzinie kultury. Spowodowane to było trudnościami ekonomicznymi w obu państwach. Dodatkowo, wśród Polaków i Węgrów wzrosło zainteresowanie kulturą zachodnią, w szczególności amerykańską. Na początku lat 90. sytuacja uległa jednak poprawie. Z inicjatywy ministra Skubiszewskiego rządy polski oraz węgierski rozpoczęły prace nad nowymi uregulowaniami prawnymi w tej materii¹⁶.

Efektem tych rozmów było podjęcie współpracy konsularnej w zakresie odszkodowań poniesionych podczas II wojny światowej. Do roszczeń wysuwanych przez Węgry wobec innych państw odpowiedzialnych za wybuch II wojny światowej miały zostać włączone także postulaty Polaków – uchodźców wojennych.

Polska proponowała także Węgrom udział w wielostronnej umowie o readmisji, do której miały dołączyć także Czechosłowacja oraz Austria. Krzysztof Skubiszewski zakładał, że umowa ta mogłaby się stać tekstem wyjściowym dla podobnej umowy, która mogłaby z kolei zostać zawarta z grupą państw Schengen¹⁷.

Podczas rozmowy we wrześniu 1992 roku ministrowie spraw zagranicznych Polski i Węgier uzgodnili także ściślejszą współpracę w ramach Trójkąta Wyszehradzkiego, czyniąc z Polski i Węgier niejako jego rdzeń z uwagi na zaangażowanie Czechosłowacji we własne sprawy wewnętrzne. W ramach tej współpracy obaj ministrowie skoordynowali plan dialogu ze Wspólnotami Europejskimi oraz NATO i Unią Zachodnioeuropejską. Przywódcy Europejscy pozostawali sceptyczni wobec perspektyw członkostwa państw wyszehradzkich, wyrażali natomiast chęć dalszej współpracy wobec liberalizacji wzajemnego handlu¹⁸.

Polsko-węgierska wspólnota interesów była także zauważalna w procesie dialogu z NATO i Unią Zachodnioeuropejską. Ministrowie wychodzili z założenia, że NATO wpływa na stabilizację sytuacji w Europie, ponieważ „jest to jedyna instytucja na kontynencie o rozbudowanej infrastrukturze wojskowej i zdolności podejmowania wspólnych operacji militarnych”¹⁹. Krzysztof Skubiszewski wykazywał także dalekowzroczność w zakresie działania Unii Zachodnioeuropejskiej, ponieważ oczekiwał,

¹⁵ Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. Sugestie do rozmów Pana Ministra K. Skubiszewskiego.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Zdaniem Skubiszewskiego umowa wielostronna byłaby korzystniejsza w przypadku zawierania umowy z grupą państw Schengen, ponieważ gwarantowała uregulowanie problematyki readmisji przez wszystkie zainteresowane państwa wyszehradzkie. *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

iż docelowo Unia Zachodnioeuropejska zostanie przekształcona w „polityczny składnik Unii Europejskiej”²⁰.

Polska widziała także nowe pole dla współpracy polsko-węgierskiej w Inicjatywie Środkowo-Europejskiej (ISE). Jak wynika z notatki dla ministra Skubiszewskiego: „Polska w pełni popiera kandydaturę Węgier na stanowisko przewodniczącego ISE”²¹.

Warto odnotować, że ministrowie Skubiszewski i Jeszenszky opowiedzieli się za intensyfikacją współpracy między państwami wyszehradzkimi a Beneluksem.

Koniec roku 1992 oznaczał także zakończenie procesu podziału Czechosłowacji na dwa państwa. Republika Węgierska miała jednak pewne wątpliwości dotyczące tego procesu. Stosunki węgiersko-słowackie, obciążone wspomnianym już sporem o tamę w miejscowości Gabčíkovo, były do tego stopnia trudne, że w liście z 9 listopada 1992 roku Jeszenszky pisał do Krzysztofa Skubiszewskiego: „W historii światowej są fakty tworzenia państw przez międzynarodowe konferencje. Uważam za godne przemyślenia zwołanie międzynarodowej konferencji na temat Słowacji i warunków jej uznania, podczas której kluczową rolę mogłaby odegrać Polska zgodnie ze swym międzynarodowym autorytetem i zaangażowaniem na rzecz demokracji. Węgry gotowe są utrzymywać swoją również dotychczas udowodnioną pokojową i konstruktywną postawę”²². W świetle tych wydarzeń budowanie jedności wśród państw wyszehradzkich było zatem zadaniem nader trudnym. Mimo to w wielu kwestiach Polska, Czechy, Słowacja oraz Węgry były w stanie osiągnąć porozumienie.

5. ROK 1993 – OSTATNI ETAP WSPÓŁPRACY POLSKO-WĘGERSKIEJ MIĘDZY KRZYSZTOFEM SKUBISZEWSKIM I GÉZĄ JESZENSZKYM

Jak pisze Józef Kukulka: „Po proklamowaniu przez Słowacką Radę Narodową suwerenności Słowacji (17 VII 1992), mimo przygotowań obu republik do podziału Czecho-Słowacji na dwa państwa, wobec potwierdzenia przez przedstawicieli obu republik kontynuacji zobowiązań państwa federalnego [...] zaczęto tę grupę [Trójkąd Wyszehradzki – przyp. Ł.D.] nazywać Grupą Wyszehradzką. Bieg wydarzeń nie zahamował znacząco prac nad porozumieniem o utworzeniu strefy wolnego handlu, chociaż do uzgodnionego podziału federacji (1 I 1993) Czesi i Słowacy mu-

²⁰ Ostatecznie nastąpiło to już po uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej przez Polskę i Węgry wraz z wejściem w życie traktatu lizbońskiego 1 grudnia 2009 roku.

²¹ Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. Sugestie do rozmów Pana Ministra K. Skubiszewskiego.

²² Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. List Gézy Jeszenskiego do Krzysztofa Skubiszewskiego z 9 XI 1992, *op. cit.*

sieli zawrzeć 27 porozumień o współpracy. Ostatecznie ministrowie współpracy gospodarczej z zagranicą Grupy Wyszehradzkiej podpisali w Krakowie (21 XII 1992) Porozumienie Środkowoeuropejskie o Wolnym Handlu, które weszło w życie 1 marca 1993 roku i ułatwiało wzajemne obroty. [...] Od wiosny 1993 r. w Grupie Wyszehradzkiej oraz między nią a NATO rozwinęły się dyskusje na temat rozszerzenia Paktu Atlantyckiego o państwa Europy Środkowej. W NATO nikt nie spieszył się z przyjmowaniem nowych państw, ale niektórzy politycy państw Grupy Wyszehradzkiej licytowali się o pierwszeństwo w kandydowaniu. Sprawę przesądziły cele strategiczne i interesy USA w stosunkach z Rosją. Podobnie przebiegała sprawa wejścia członków Grupy Wyszehradzkiej do UZE, chociaż w różnych strukturach tej organizacji wypowiadano się za nadaniem tym państwom statusu specjalnego lub przyjęcia ich na zasadzie stowarzyszenia²³.

W 1993 roku nastąpiło krótkotrwałe ochłodzenie stosunków polsko-węgierskich, które przez lata 1990–1993 układały się na ogół bardzo dobrze, spowodowane kwestią mniejszości narodowych. W początkach lat 90. XX wieku Węgry ułożyły w sposób poprawny w tym zakresie stosunki z Ukrainą. Z innymi państwami sąsiednimi, szczególnie z Rumunią oraz Słowacją, znalezienie porozumienia okazało się jednak trudniejsze. Między innymi z tego powodu Węgry niechętnie widziały członkostwo Słowacji w Radzie Europy. Mimo wysiłków dyplomacji węgierskiej stanowisko Polski pozostało w tej kwestii odmienne, co *de facto* wiązało się z niezadowolaniem Budapesztu. Był to jednak jedyny tego rodzaju zgrzyt.

Współpraca polsko-węgierska we wspomnianym okresie układała się pomyślnie także z uwagi na obustronną życzliwość ministrów spraw zagranicznych. Jej dowodem było zaproszenie, które Skubiszewski otrzymał w liście z 5 kwietnia 1993 roku²⁴ od swojego węgierskiego odpowiednika oraz International Law Association, do wygłoszenia wykładu na konferencji regionalnej tego stowarzyszenia planowanej na 2–5 października 1993 roku. Ostatecznie jednak polski minister – z uwagi na służbową wizytę zagraniczną – z zaproszenia nie skorzystał. Swoją misję w Ministerstwie Spraw Zagranicznych szef polskiej dyplomacji zakończył 26 października 1993 roku, a jego węgierski odpowiednik Géza Jeszenszky – 15 lipca 1994 roku.

²³ Por. J. Kukułka, *Historia współczesnych...*, *op. cit.*, s. 490.

²⁴ Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. List ministra spraw zagranicznych Węgier G. Jeszenszkiego do ministra spraw zagranicznych Polski K. Skubiszewskiego z 5 IV 1993.

6. OCENIA STOSUNKÓW POLSKO-WĘGIERSKICH LAT 1989–1993
Z PERSPEKTYWY KRZYSZTOFA SKUBISZEWSKIEGO

Zanim jednak Jeszenszky zakończył swoje urzędowanie, skierował do prezydenta Węgier Árpáda Göncza wniosek o uhonorowanie Krzysztofa Skubiszewskiego Krzyżem Średnim z Gwiazdą Węgierskiego Orderu Zasługi. Uroczystość wręczenia odznaczenia odbyła się w Ambasadzie Republiki Węgierskiej w Warszawie 25 lipca 1994 roku. Podczas tej uroczystości Skubiszewski powiedział: „Składam szczerze podziękowanie najwyższym władzom Republiki Węgierskiej za przyznanie mi wysokiego orderu. Słowa wdzięczności kieruję do Prezydenta Republiki Węgierskiej Pana Árpáda Göncza [...], serdecznie dziękuję Panu dr. Gezie Jeszenszky'emu [pis.oryg. – Ł.D.], który w momencie nadania odznaczenia był ministrem spraw zagranicznych [...]. Order węgierski przyjmuję nie tylko jako zaszczyt, lecz także jako potwierdzenie, że na swe historyczne dążenia oba państwa miały i mają – generalnie rzecz biorąc – ten sam pogląd. Ta aprobatą węgierska jest dla mnie źródłem wielkiej satysfakcji”²⁵. Późniejsza wymiana korespondencji jest dowodem przyjaźni łączącej obu polityków, która przetrwała do końca życia Krzysztofa Skubiszewskiego (minister zmarł w 2010 roku).

Wygłoszone w ambasadzie przemówienie stanowi niejako podsumowanie stosunków polsko-węgierskich widziane z perspektywy polskiej w okresie urzędowania obu ministrów. Skubiszewski mówił ponadto: „ze strony polskiej współtworzyłem bliskie stosunki z Węgrami. Taki był i jest interes Polski i regionu. Mówiąc «interes Polski», nie identyfikuję go z «egoizmem narodowym». Polityka odrodzonego państwa od początku przesiąknięta była ideą europejską. Było to zadanie podyktowane racją stanu oraz imperatywem solidarności międzynarodowej. [...] W okresie moich czterech lat współpraca Węgier i Polski była ścisła, układała się dobrze, a w istotniejszych sprawach bezpieczeństwa – bardzo dobrze. Istniała zgodność naszego działania w gremiach międzynarodowych. Była to zgodność z reguły przygotowana i wypracowana. Ale były również sytuacje, gdy nie zawsze wszystko zostało zaplanowane lub ustalone w szczegółach. A jednak zgodność w tym, co esencjonalne, pozostawała faktem. Był bowiem wspólny fundament”²⁶.

²⁵ Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgry teczka nr 710. Przemówienie profesora Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone w Ambasadzie Republiki Węgierskiej w Polsce podczas uroczystości wręczenia Krzyża Średniego z Gwiazdą Węgierskiego Orderu Zasługi w dniu 25 VII 1994.

²⁶ *Ibidem*.

Skan 1. Notatka prasowa dotycząca odznaczenia prof. Krzysztofa Skubiszewskiego Krzyżem Średnim z Gwiazdą Węgierskiego Orderu Zasługi

Węgierski order dla prof. Skubiszewskiego

Nie będę przekraczać tej linii

— Mamy bardzo dobre stosunki z Węgrami, oparte na trwałym fundamencie: ścisłym współdziałaniu dwustronnym oraz w regionie, który stał się już rzeczywistością polityczną — powiedział „Rzeczpospolitej” były minister spraw zagranicznych prof. Krzysztof Skubiszewski, który wczoraj w Ambasadzie Węgier w Warszawie został odznaczony Krzyżem Średnim z Gwiazdą Orderu Zasługi Republiki Węgierskiej.

Wyższe odznaczenie, Krzyż Wielki, może otrzymać tylko głowa państwa. — I na tej linii się zatrzymamy, nie będę jej przekraczać — zażartował prof. Skubiszewski przed uroczystością.

Odpowiadając na pytania dziennikarzy prof. Skubiszewski pozytywnie określił obecną politykę zagraniczną RP; podkreślił jednak, że musi być ona jedna, spójna i wychodzić z alei Szucha, gdzie mieści się siedziba MSZ. Jako ignorancję

określił twierdzenia, iż w 1990 r. była szansa szybkiego wejścia do NATO. — Wówczas sojusz był zamknięty. Najpierw musieliśmy go przekonać, że nie może być obojętny wobec bezpieczeństwa naszego regionu, potem, że potrzebny jest jego „ochronny wpływ”. O członkostwie możemy mówić teraz — stwierdził profesor. Zapytany o swoje plany odrzekł, iż bardzo zajmuje go przewodniczenie Irańsko-Amerykańskiemu Trybunałowi Arbitrażowemu w Hadze; utrzymuje liczne kontakty ze znaczącymi na świecie politykami.

— Uczyłem się od pana, doświadczyłem wiele pomocy i przyjaźni — powiedział ambasador RW Akos Engelmayr, który wręczał order prof. Skubiszewskiemu. Na uroczystości obecny był m.in. wicepremier Aleksander Łuczak oraz wicemarszałek Sejmu Aleksander Małachowski. **P.K.**

Źródło: „Rzeczpospolita”, 26 VII 1994

Zdaniem Krzysztofa Skubiszewskiego tym fundamentem była nie tylko historia, ale i wspólnota doświadczeń historycznych, i to właśnie w zakresie spraw historycznych współpraca była najłatwiejsza, „szczególnie tam, gdzie chodziło o zrzućnia jarzma przeszłości: wyjście z układu warszawskiego, likwidację starych umów z ZSRR, przeciwstawianie się pewnym tendencjom neoimperialistycznym w tej części Europy”²⁷.

Dobre stosunki dwustronne stanowią także punkt wyjścia dla współpracy regionalnej – na co także zwrócił uwagę Skubiszewski. Jego zdaniem: „mimo że geograficznie Węgry nie są sąsiadem Polski, to w znacznej mierze model

²⁷ *Ibidem*.

wzajemnych stosunków opiera się na wzorze sąsiedztwa. Działa tu nie tylko tradycja historyczna”²⁸.

Polski minister spraw zagranicznych dostrzegał także, iż ostatecznie uda się osiągnąć kluczowe dla obu państw cele strategiczne, jakimi były uzyskanie członkostwa²⁹ w Unii Europejskiej i NATO. Szczególnie że jego zdaniem: „po przełomie roku 1989 integracja jest nam potrzebna zarówno na zewnątrz, jak i wewnątrz. Celem zewnętrznej integracji jest demokracja i eliminowanie chaosu politycznego. Taki porządek wewnętrzny jest warunkiem integrowania się z Zachodem. Gdyby w Polsce i na Węgrzech demokracja miała stanąć pod znakiem zapytania, nie mamy co mówić o wejściu do struktur europejskich i euroatlantyckich. Winniśmy mieć świadomość faktu, iż obszar Europy Środkowej jest rzeczywistością polityczną. Nie jest to wyłącznie konstrukcja myślowa, lecz sfera realiów historycznych i współczesnych. Świadomość, że taka przestrzeń polityczna istnieje w Europie, nie jest czynnikiem podziału”³⁰.

Były szef polskiej dyplomacji prognozował także przyszłość projektu wyszehradzkiego. Mówił: „gospodarczo rzecz biorąc współpraca w Grupie Wyszehradzkiej, jest opłacalna. [...] Polacy i Węgrzy są narodami sobie pokrewnymi w sferze ideałów, którymi żyją”³¹. Istotne dla kształtowania się stosunków polsko-węgierskich są także wspólne wartości: „Oba narody zawsze rozumiały, co znaczy wolność. Dziś wszakże Polacy i Węgrzy już mają wspólne doświadczenie, do pewnego stopnia gorzkie. Mianowicie, że niekiedy łatwiej i prościej jest o wolność walczyć, niż ją utrzymać, pielęgnować i rozwijać, że często brak jest wytrwałości w rozpoczętym dziele. [...] Sądzę, że nigdy nie powinniśmy tracić wiary we własne siły”.

ZAKOŃCZENIE

W 1994 roku Krzysztof Skubiszewski został wybrany sędzią (a następnie przewodniczącym) Stałego Trybunału Arbitrażowego Iran–USA oraz sędzią *ad hoc* Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. Znalazł się także w gronie sędziów opiniujących spór prawny w sprawie tamy Gabčíkovo na Dunaju. Prezesem Trybunału Arbitrażowego był do lutego 2010 roku. Zmarł w Warszawie 8 lutego tegoż roku i został pochowany w Świątyni Opatrzności Bożej.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ W Kopenhadze 8 kwietnia 1994 roku następca Krzysztofa Skubiszewskiego – Andrzej Olechowski – złożył wniosek o członkostwo Polski w Unii Europejskiej.

³⁰ Zob. Instytut Zachodni, Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska–Węgry teczka nr 710. Przemówienie profesora Krzysztofa Skubiszewskiego, *op. cit.*

³¹ *Ibidem*.

Géza Jeszenszky po zakończeniu urzędowania na stanowisku ministra spraw zagranicznych Węgier uzyskał w wyborach w 1994 roku mandat deputowanego do węgierskiego parlamentu. W 1995 roku został przewodniczącym Węgierskiej Rady Atlantycznej. W latach 1998–2002 służył na misji jako ambasador nadzwyczajny i pełnomocny Węgier w Stanach Zjednoczonych. We wrześniu 2002 roku podjął pracę jako wykładowca na Uniwersytecie Ekonomii i Administracji Publicznej w Budapeszcie, gdzie pracował przed objęciem urzędu ministra spraw zagranicznych. Wykładał jako profesor wizytujący w Kolegium Europejskim w Natolinie oraz na Uniwersytecie Babeş-Bolyai w Cluj-Napoca. W latach 2011–2015 sprawował urząd ambasadora Węgier w Norwegii. Obecnie mieszka w Budapeszcie.

Byli ministrowie korespondowali ze sobą. W 2003 roku Krzysztof Skubiszewski gościł w Budapeszcie, gdzie wziął udział w konferencji organizowanej przez Węgierską Akademię Nauk. W korespondencji z autorem niniejszego tekstu Géza Jeszenszky napisał, że Krzysztof Skubiszewski był „najlepszym kolegą spośród wszystkich ministrów spraw zagranicznych, z którymi współpracował”³².

SŁOWA KLUCZOWE:

stosunki polsko-węgierskie, Grupa Wyszehradzka, Krzysztof Skubiszewski, Géza Jeszenszky, polska polityka zagraniczna

Изложение

Министр иностранных дел Польши - Кшиштоф Скубишевский и Венгрии – Геза Есенски перед лицом совместных польско-венгерских политических проблем в 1991–1993 годы. Польская перспектива

В статье описываются польско-венгерские отношения в 1991–1993 года, формировавшиеся под руководством министров иностранных дел Польши: Кшиштофа Скубишевского и Венгрии: Геза Есенски. Представлено польские и венгерские концепции относительно наиболее важных проблем, таких как: подготовка политико-правовых основ для получения членства в ЕЭС/ЕС и НАТО. Одна из мер для достижения этих целей было установление трехстороннего сотрудничества между Польшей, Чехословакией и Венгрией, известного как «Вышеградский треугольник», после 1 января 1993 года преобразованного (распад Чехословакии на два суверенных государства: Чехию

³² List od Gézy Jeszenskiego do Łukasza Dembskiego z 10 V 2020, w zbiorach własnych autora.

и Словакию) в Вышеградскую группу. Также были обсуждены отдельные вопросы двустороннего сотрудничества между Польшей и Венгрией.

Ключевые слова:

польско-венгерские отношения, Вышеградская группа, Кшиштоф Скубисhevский, Геза Есенски, польская заграничная политика.

ABSTRACT

MINISTERS OF FOREIGN AFFAIRS OF POLAND - KRZYSZTOF SKUBISZEWSKI AND OF HUNGARY - GÉZA JESZENSZKY TOWARDS JOINT POLISH-HUNGARIAN POLITICAL CHALLENGES IN THE YEARS 1991–1993. POLISH PERSPECTIVE

The article describes Polish-Hungarian relations in the years 1991–1993 shaped by the ministers of foreign affairs of Poland: Krzysztof Skubiszewski and Hungary: Géza Jeszenszky. Polish and Hungarian concepts were presented regarding the most important problems, such as: preparing the political and legal basis for obtaining membership in the EC/EU and NATO. One of the means by which these goals were to be achieved was the establishment of trilateral cooperation between Poland, Czechoslovakia and Hungary, known as the „Visegrad Triangle”, transformed after January 1, 1993. (disintegration of Czechoslovakia into two sovereign states: the Czech Republic and Slovakia) into the Visegrad Group. Selected issues regarding bilateral cooperation between Poland and Hungary were also discussed.

KEY WORDS:

Polish-Hungarian relations, Visegrad Group, Krzysztof Skubiszewski, Géza Jeszenszky, Polish foreign policy

BIBLIOGRAFIA

Archiwum osobiste Krzysztofa Skubiszewskiego, Instytut Zachodni w Poznaniu, Polska-Węgryteczka nr 710, List od Gézy Jeszenskiego do Łukasz Dembskiego z 10 V 2020, w zbiorach własnych autora.

Kukułka J., *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945–2000*, Warszawa 2003.

Krzysztof Skubiszewski – dyplomata i mąż stanu, red. R. Kuźniar, Warszawa 2011.

Krzysztof Skubiszewski – minister spraw zagranicznych RP 1989–1993, red. P. Skubiszewski, J. Stańczyk, Warszawa 2016.

Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Węgierskiej o współpracy kulturalnej i naukowej, sporządzonej w Budapeszcie 13 X 1992, Dz.U. 1993, nr 123, poz. 552.

Układ między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Węgierską o przyjacielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Krakowie 6 października 1991 r., Dz.U. 1992, nr 59, poz. 298.

AUTOR:

Łukasz Dembski – licencjat europeistyka UAM (2011), master en droit, (specialité: droit de la construction européenne) Centre Européen Universitaire Université de Lorraine (2013), Francja, doktorant KES SGH (2014–2019) od 2019 doktorant, afiliowany: Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Katedry Studiów Strategicznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego. (przewód doktorski otwarty 17.04.2019 roku: praca doktorska: „Pojednanie polsko-niemieckie w koncepcjach prawno-politycznych Krzysztofa Skubiszewskiego”. Promotor: prof. dr hab. Roman Kuźniar; praca z przyjęta przez promotora w styczniu 2021); e-mail: dembskiwaw@gmail.com